

Secrets i silencis: Brian Harley i la cartografia

Pau Alegre i Nadal

*Departament de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona*

Amb la mort de John Brian Harley el 20 de desembre de 1991 la comunitat d'estudiosos en història de la cartografia, i de la geografia en general, perdia una de les seves figures senyeres en el moment més dolç de la seva trajectòria intel·lectual. Sis anys després d'aquella fractura, la seva obra és ben lluny d'ésser estroncada. Hom l'ha revaloritzada dia a dia. En la seva estela han sorgit noves aportacions que l'enriqueixen i que mereixerien un article específic. On rau la seva importància? Considero que l'obra de Harley trenca motlles en tres aspectes que, contemplats de manera separada, tal vegada se'n podria discutir l'originalitat. Entrellaçats, com va saber fer-ho Harley, prenen una força renovadora incontestable que només la seva sabiduria, experiència i tenacitat podia assolir.

En primer lloc, cal remarcar la seva obstinada crítica de l'enfoc positivista dominant en l'estudi de l'evolució de la cartografia, aquell que solament admet les trajectòries acumulatives de tècnica i exactitud. Això el portaria a restaurar l'enorme interès que tenen els mapes i plànols de les cultures no occidentals així com els del nostre propi entorn que massa sovint són considerats com a germans petits de l'exactíssima cartografia topogràfica de base. Em refereixo a un ampli ventall de productes que abasta des dels mapes infogràfics fins als mapes temàtics que il·lustren els estudis geogràfics, independentment que els seus autors s'autoreconequin com a geògrafs o geògrafes.

Com cal doncs analitzar els mapes? La via prioritzada per Harley en els darrers anys de la seva existència, prefigurada però en la seva trajectòria anterior, va ser la de contrastar-los amb l'entorn social i econòmic que els feia possibles. Així, i segona aportació que cal remarcar, els mapes ofereixen informació ben útil en la seva capa més profunda. És la composada per objectes d'impossible digitalització. Són els seus secrets i silencis. Són el producte del poder i de la transfiguració del mapista.¹ En aquesta línia, Harley esperava poder oferir un estudi pormenoritzat sobre la ideologia en el mapa. No va poder ser. Tanmateix, els esborranys que va deixar-ne i els articles publicats en aproximacions parcials ens ofereixen un tast prou representatiu del seu pensament.

La tercera aportació de Harley a la història de la cartografia i a la geografia tot just comença a manifestar-se. Amb la seva obra s'ha efectuat un pas de gegant per apropar aquelles dues disciplines dissociades des del segle XIX. L'obra de Harley haurà de permetre el retrobament de la sintonia entre cartografia i geografia. Per això, Harley és també, no ho dubto gens en dir-ho, una fita inexcusable en el pensament geogràfic contemporani.

Si he convingut amb mi mateix l'oportunitat d'escriure aquestes ratlles introductòries és per manifestar l'agraïment pòstum a Brian Harley pels seus escrits il·luminadors dels secrets i reveladors dels silencis del mapa. Com a mapistes, els geògrafs hem de reflexionar llargament sobre les seves lliçons. A títol d'exemple us oferim la traducció d'un dels seus textos més significatius. Abans però, us presentem també una apretada nota biogràfica² així com les circumstàncies i àmbit en el que va gestar-se el text.

¹ Expressió feliçment recuperada per Alfredo Faus (1995): *Mapistes. Cartografia i agrimensura a la València del segle XVIII*. València: Edicions Alfons el Magnànim. A més, em plau citar aquest autor i títol ja que és el primer estudi hispànic d'història de la cartografia en què s'hi reivindica la figura de Harley així com s'hi fa ús extensiu de les seves propostes epistemològiques.

² A partir de les notes necrològiques publicades arran de la seva mort, d'entre les què cal destacar: Woodward, David (1992a) «J.B. Harley (1932-1991)» a *Imago Mundi*, 44 pàgs. 120-125, amb una àmplia selecció de les contribucions bibliogràfiques de JBH a la història de la cartografia. Woodward, David (1992b) «J.B. Harley 1932-91» a *The Map Collector*, 58, pàg 40. A la pàgina següent apareixen diverses semblances personals signades per: Paul Laxton (Departament de Geografia, University of Liverpool); Tony Campbell (cartotecari en cap a la British Library); Helen Wallis, (cartotecària en cap jubilada a la British Library); Roger Kain (Departament de Geografia, University of Exeter); i Edward Dahl (especialista en cartografia antiga als National Archives of Canada a Ottawa). Campbell, Eila M.J. (1992) «J. Brian Harley 1932-1991» a *The Geographical Journal*, 158, 2, pàgs. 252-253. Edney, Matthew H. (1992) «J.B. Harley (1932-1991): Questioning Maps, Questioning Cartography, Questioning Cartographers» a *Cartography and Geographic Information Systems*, 19, 3, pàgs. 175-178. Ravenhill, William L.D. (1992) «John Brian Harley 1932-1991» a *Transactions of the Institute of British Geographers N.S.*, 17 pàgs. 362-369. El llistat de la bibliografia de JBH que s'hi adjunta té traces d'exhaustivitat. També cita algunes recensions d'entre el centenar que va signar JBH al llarg de la seva activitat acadèmica. Lawton, Richard (1992) «J.B. Harley, 1932-1991» a *Journal of Historical Geography*, 18, 2, pàgs. 210-212

I.

Brian Harley va nèixer a Bristol el 1932 i de molt petit va traslladar-se amb els seus pares adoptius al Staffordshire. Va tirar endavant els estudis de secundària així com els universitaris gràcies a les beques públiques. Després de complir dos anys de servei a la milícia com a soldat ras, experiència que el portaria a Trieste, Xipre i Egipte, va llicenciar-se en geografia, amb la història com a matèria secundària, a la Universitat de Birmingham, l'any 1955. Posteriorment hi va obtenir el grau de doctor el 1960. Mentrestant, el 1956, va tenir temps d'obtenir el Diploma en *Education and Teacher's Certificate* a l'University College d'Oxford. Un títol que evidencia l'interès per la docència que sempre va tenir.

Els seus estudis de doctorat van ser marcadament orientats cap a la geografia històrica. Sota el guiatge del reconegut medievalista Harry Thorpe es va interessar per la reconstrucció del poblament del Warwickshire al tombant entre l'Alta i Baixa Edat Mitjana. Així mateix va aprofitar llargament els ensenyaments de Rodney Hilton sobre les transformacions socials medievals des de la perspectiva marxista. Però va ser la insistència de Thorpe en l'ús de mapes i plànols com a documentació de primera mà per a la reconstrucció dels paisatges passats el què motivaria el seu decantament cap a la història de la cartografia. Els mapes i plànols que eren els seus principals instruments de treball en les investigacions de geografia històrica aviat el varen atreure completament.

L'interès per l'estudi de l'evolució dels mapes i dels seus artífexs és ja evident en els seus articles de començament dels anys seixanta. Sense abandonar del tot la geografia històrica, Harley iniciava aleshores una línia d'investigació en aquell camp basada en una tasca de documentació arxivística intensíssima a la cartoteca de la British³ i a altres centres. Aquesta tasca de base el portaria a dominar com ningú més la producció cartogràfica de la Gran Bretanya en els dos segles que s'escolen aproximadament entre 1750 i 1950. Prova del domini adquirit sobre la documentació geogràfica d'aquest període van ser les repetides invitacions a participar en les comissions pericials que va rebre dels tribunals de l'administració de justícia per documentar drets de pas, límits jurisdiccionals, etc.

Durant la dècada dels anys seixantes es va centrar en l'estudi dels cartògrafs i editors anglesos del segle XVIII, un tema que l'apassionaria fins al final de la seva vida.⁴ Així mateix comença a resseguir la producció vuitcentista de

³ Més endavant, Harley reconeixeria l'ajut decisiu que rebé de Peter Skelton, aleshores cartotecari al British i reconegut historiador de la cartografia, per a orientar-se en el laberint dels arxius britànics així com dels seus consells en relació a la línia cartogràfica que iniciava. Referència en Scott, Valerie G. (1987) «[Brian Harley:] His Life a Series of Lucky Breaks» a *The Map Collector*, 38, pàgs. 40-41.

⁴ Casualment, la darrera col·laboració que trobo publicada de Harley en el moment de redactar aquesta introducció versa entorn d'aquest tema: «Power and Legitimation in the English Geographical Atlases of the Eighteenth Century» a Wolter, J.A.; Grim, R.E. (1997) *Images of the World: The Atlas Through History*, Washington DC: Library of Congress, pàgs. 161-204. Cal dir que havia estat escrit molt abans. Va constituir la ponència de JBH al simposi que amb el mateix títol del recull va organitzar la Divisió de Geografia i Mapes de la Library of Congress i el Center for the Book a la capital dels EEUU el 26 i 27 d'octubre de 1984! És ben possible, però, que Harley refés el text en data posterior.

l'Ordnance Survey, la institució oficial encarregada de la realització i publicació de la cartografia de la Gran Bretanya des del 1791. En els freqüents i nombrosos articles que va publicar a *The Amateur Historian*⁵ no solament va donar llum a bona part de les seves investigacions sobre el tema sinó que hi va desenvolupar un autèntic apostolat per a conscienciar els estudiosos locals sobre l'interès d'usar els mapes i plànols antics com a eina de treball indefugible.

Aquesta preferència per la cartografia contemporània del seu país va constituir, en aquella època, una originalitat de Harley. Els estudis d'història de la cartografia s'aturaven en el tombant històric en el què precisament se submergia. Per altra banda, és de destacar l'atreviment acadèmic de Harley per especialitzar-se en història de la cartografia, tan perifèrica en la geografia universitària com de migrat pes institucional en el gremi. Tanmateix cal anotar que aquesta activitat de recerca la va compaginar amb la docència al Departament de Geografia de la Universitat de Liverpool en la que va exercir-hi d'*Assistant Lecturer* des de l'any 1958 i com a *Lecturer* dos anys més tard. Solament se'n va apartar cinc mesos de l'any 1965 per a una estada postdoctoral a la John Carter Brown Library (Rhode Island, Conn.)

L'any 1969 deixava la universitat després de deu anys de docència sense gaudir cap modalitat de promoció acadèmica malgrat el prestigi acadèmic i social adquirit. És aleshores quan s'instal·la amb la seva dona i fills, un noi i tres noies, al Devonshire, a Newton Abbot, per treballar com a *sponsoring editor* a la casa David and Charles. Més endavant, entre 1976 i 1979 faria una tasca similar a Dawsons. El *savoir-faire* desplegat en la consultoria editorial quedaria reblat per les responsabilitats que en aquest ram va acceptar a diverses institucions: membre del comitè de publicacions del Institute of British Geographers entre 1972 i 1979; membre de la direcció per a la història oficial de l'Ordnance Survey; així mateix va ser membre del que aquí en diríem consell assessor de les revistes *Imago Mundi*, l'única revista mundial de tarannà universitari dedicada exclusivament a les investigacions en història de la cartografia des de 1972, i a *The Map Collector* des del 1978 i de la que tindrà ocasió de parlar ratlles avall.

Però l'allunyament de la Universitat no va ser pas per gaire temps. El 1970 és contractat com a docent en el Departament de Geografia per la Universitat d'Exeter, una universitat jove i a quatre passes de Newton Abbot. El lligam amb la Universitat d'Exeter va enfortir-se el 1972 quan va ser promogut al Montefiore Readership en geografia. En aquest cas no es van fer ulls clucs a l'entusiasme que despertava entre els estudiants i a les possibilitats de publicació que oferia generosament. El contracte a temps parcial li permetia compaginar la docència amb les tasques editorials i... amb la recerca que no cessava.

⁵ L'any 1968 va canviar el nom per *The Local Historian*. Els articles de JBH varen ser recollits en *Maps for the Local Historian*, Londres: Standing Conference for Local History, 1972. Després d'aquesta data no he trobat cap altra col·laboració amb la revista segons la bibliografia de Ravenhill (1992) esmentada a la nota 2.

En efecte, la dècada dels setantes constitueix l'esclat de l'activitat de Harley. Tot just instal·lat a Newton Abbot publica la edició facsímil completa de la primera versió del mapa *One-inch to one Mile de l'Ordnance Survey*.⁶ A cadascun dels noranta-set fulls en què s'agrupen els fullets originals hi figura una pormenoritzada notícia de Harley sobre els treballs específics de topografia, de compilació i de gravació, així com de les característiques de les reedicions. En la seva nota necrològica de 1992, Ravenhill encara se'n fa creus, de com Harley va poder sostenir el ritme de publicació d'un full per setmana, tant en el vessant de la producció tècnica com de redacció de les notes a partir dels cedularis de buidat d'arxius. També en la línia de presentació i ordenació de la producció inicial de l'Ordnance Survey és de destacar l'engegada de la sèrie dedicada a la reproducció facsimilar dels mapes i plànols originals de les primeres campanyes d'aixecament topogràfic empreses per aquell organisme. El primer volum es va editar l'any 1975.⁷ A la mort de Harley només mancava la publicació del sisé i del vuité i darrer volum programat. D'altra banda, els primers anys de residència al Devonshire coincideixen amb el final de les seves publicacions específiques sobre geografia històrica.⁸

Durant aquests anys és també quan comença a prendre cos la seva reflexió epistemològica sobre el valor social i polític dels mapes i plànols. Com a primera providència, Hartley considera insuficients i esbiaixats els manuals i obres generals de referència existents. Aquesta preocupació que anys a venir desembocaria en el projecte de *The History of Cartography* la va compartir ben aviat amb David Woodward. El passeig de Harley i Woodward de 1977 fins a la parròquia de Highweek, prop de Newton Abbot com comprovareu a l'article que traduïm, en el curs del qual varen posar fil a l'agulla per al projecte, és una referència gairebé tòpica en la història de la cartografia. De tota manera seria amb Michael Blakemore amb qui signaria el manifest per efectuar una

⁶ Moltes de les obres de Harley no són pas fàcils de citar. Aquesta sèrie de comentaris a peu de mapa n'és un exemple. Podria fer-se com: Harley, J.B. (1969-1971) «Carto-bibliographical Notes» a Harley, J.B. (ed)(1969-1971) *Reprint of the First Edition of the one-inch Ordnance Survey of England and Wales*, Newton Abbot: David & Charles, 97 fulls. Qui desitgi millorar la citació i fascinar-se amb el material pot consultar la sèrie completa a la Cartoteca General de la UAB i a la Cartoteca de Catalunya a l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

⁷ Em refereixo a Introduction to the Old Series Ordnance Survey Maps of England and Wales. A reproduction of the 110 sheets of the survey in early state in ten volumes. Lympne Castle, Kent: Harry Margary. El títol del volum setè reduïa el nombre de volums de deu a vuit. Vol. I (amb Yolande O'Donoghue) (1975): *Kent and Essex*. Vol. II (amb Yolande O'Donoghue) (1977): *Devon and Cornwall*. Vol. III (amb Yolande O'Donoghue) (1981): *South-central England*. Vol. IV (amb J.B. i B.A.D. Manterfield i Rodney Fry) (1986): *Central England*. Vol. V (amb J.B. i B.A.D. Manterfield i Rodney Fry) (1987): *Lincolnshire, Rutland and East Anglia*. Vol. VII (amb Richard Oliver) (1989): *North-central England*.

⁸ El darrer article d'aquesta línia de recerca citat a la bibliografia de Ravenhill (1992, nota 2) és el titulat: «From manpower to steam» a *The Geographical Magazine*, 43, pàgs. 417-426. Aquest article seria encara reproduït al recull preparat pel mateix Harley i Alan R.H. Baker (1973) *Man made the Land: Essays in English Historical Geography*, Newton Abbot: David & Charles. L'afegit al títol original: «Changes in the earliest Industrial Revolution» és indicatiu del canvi d'interès temporal de Harley des de la seva època de doctorand.

completa revisió de la història global de la cartografia. Em refereixo al treball titulat «Concepts in the history of cartography. A review and perspective»⁹ de 1980. La proposta de renovació va desvetllar prou interès com per animar una bona tanda de rèpliques i contrarèpliques. Desgraciadament, l'entorn de la «gran» geografia no se'n va fer pas ressò.¹⁰ A començament dels vuitantes treballava ja amb David Woodward en la materialització del projecte de *The History of Cartography*. A la lentitud que caracteritza les operacions d'aquesta mena, en les que cal contactar i convèncer nombrosos col·laboradors i col·laboradores, així com la necessàriament pausada seducció de patrocinadors i editors, l'estupidesa de la mateixa vida clivellaria aquesta complicada i atzarosa marxa.

Tot just acabats de complir els cinquanta anys, Harley va experimentar el tràgic esquinçament de la murt gairebé consecutiva de la seva dona i del seu fill. Aquest trencament familiar es reflecteix inequívocament en la seva producció bibliogràfica. Els anys 1983 i 1984 no va editar cap escrit contra la mitjana de vuit que arrossegava els anys precedents.¹¹ Només va publicar dos articles, molt curts, el 1985. Una recensió a *The Map Collector* i un article commemoratiu del cinquanté aniversari d'*Imago Mundi* el 1986, que també va fer polseguera. Tot plegat, no és sorprenent que el 1986 acceptés la proposta que li va dirigir la Universitat de Wisconsin per ocupar-hi una càtedra de geografia. Amb l'imprescindible canvi d'aires necessari per a recuperar l'estabilitat emocional, el nou domicili li ofería la possibilitat de seguir la coordinació de *The History of Cartography* a peu de canó. El trasllat va efectuar-lo aquell mateix any sense oblidar-se de posar el full «Devonshire, CIX, SE Newton Abbot» al bagul.

Durant els cinc anys i escaig que passaria a Milwaukee, Harley reproduiria el ritme de treball desplegat a Devon fins el 1982. Situat a cent-cinquanta quilòmetres de la residència de David Woodward i a dos-cents de la seu de la University of Chicago Press, va poder accelerar així la sortida de *The History of Cartography*. El primer volum va aparèixer l'any 1987. La gestació i edició del segon volum seria, i encara és, més complicada. La pretensió d'encabir-hi les trajectòries de les cartografies d'altres cultures: des de les precolombines a les d'Àfrica i Àsia, passant pel món islàmic, es va demostrar aviat inviable. Han calgut tres llibres de la dimensió del primer per fer-ne el fet! ...i encara manquen quatre volums per a revisar la cartografia europea des del Renaixement

⁹ In *Cartographica*, Monograph 26, 120 pàgs.

¹⁰ Noteu, per exemple, com Johnston, R.J. (1983): *Geography and Geographers: Anglo-American Human Geography since 1945*, 2nd ed. Londres: Edward Arnold, no comptava pas amb les propostes de Harley, Blakemore o Woodward per enriquir el pensament geogràfic. Poc després, tampoc no trobem rastre d'aquells autors i propostes en Gould, Peter (1985) *The Geographer at Work*, Londres: Routledge and Kegan Paul. Val a dir que anys a venir Gould rectificaria aquell oblit i que amb Antoine Bailly publicaria un petit recull dels darrers articles de Harley. Vegeu: Gould, P; Bailly, A (eds) (1995): *Le pouvoir des cartes: Brian Harley et la cartographie*, París: Anthropos-Economica. El primer article és precisament el que us oferim ara en versió catalana.

¹¹ D'acord amb la llista bibliogràfica de Ravenhill (1992, nota 2)

fins a l'actualitat.¹² Però l'aparició d'aquell segon volum en tres llibres ha significat la revisió completa de les pobres idees que teníem els occidentals d'aquelles cartografies. Recordem encara que per tirar endavant aquesta obra, va establir l'*Office for Map History* als locals que li cedí la *Golda Meir Library* situada al mateix campus universitari de Wisconsin-Milwaukee i que custodia els fons de l'*American Geographical Society*.

El darrer projecte acaronat per Harley era el d'escriure un llibre sobre la ideologia dels mapes. I no pas per arrodonir el seu curriculum atès que al llarg de la seva vida va signar més de cent-quaranta papers com a co-autor, curador, crític, col·laborador, etc. Però en cap cas podem equiparar aquests productes a una obra amb una proposta intel·lectual completa. Si deixem de banda els articles i les publicacions relacionades amb els dos projectes abans apuntats, la cartografia anglesa del XVIII i del XIX, i *The History of Cartography*, els darrers anys de Harley s'aboquen sobre aquell objectiu. El seu interès en el contingut ideològic dels mapes l'havia picolat en primera instància de l'anàlisi de la història de l'art d'Erwin Panofsky. És així com arriba a l'esmicolament del mapa en capes successivament més profundes fins atènyer la dels secrets i els silencis. Aquests termes, repetidament il·lustrats per Harvey, prenen especial força en l'anàlisi que va fer l'any 1991 de la cartografia coetània dels «descobriments».¹³

La mort, imprevista i fulminant, va arregar-lo quan es dirigia a classe al mateix campus. Tenia cinquanta-nou anys i tots els que de lluny o de prop seguïem les seves contribucions i provocacions intel·lectuals per a millorar la comprensió d'aquests artefactes de la comunicació humana anomenats mapes, no ens vam saber avenir.

II.

En el món de la literatura científica l'escrit de Brian Harley que presentem té un origen ben poc habitual. La proposta per escriure'l li va ser adreçada per la direcció de la revista *The Map Collector* l'any 1987 arran de la celebració del

¹² Harley, J.B. i Woodward, D. (eds) *The History of Cartography*, Chicago: The University of Chicago Press: Vol. I (1987) *Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, 599 pàgs. Vol. II: Book 1 (1992) *Cartography in the Traditional Islamic and South Asian Societies*, 579 pàgs. Vol. II: Book 2 (1994) *Cartography in the Traditional East and Southeast Asian Societies*, 970 pàgs. Vol. II: Book 3 (en premsa), *Arctic, Australian, and Pacific Societies, Traditional Cartography in African, American*

En el darrer Newsletter (1996) del projecte s'anuncia el títol del volum III que serà *The European Renaissance*, i el del sisè i darrer: *The Twentieth Century*. Podeu trobar més informació del projecte a l'adreça d'Internet: <http://feature.geography.wisc.edu/histcart/>

¹³ Continguda en els comentaris al catàleg de l'exposició itinerant muntada en base a facsímils de mapes disponibles a diverses cartoteques de Milwaukee (A.G.S. Collection), Minneapolis (James Ford Bell Library), Chicago (The Newberry Library) i Ann Arbor (William L. Clements Library). Vegeu, Harley, J.B.; Hanlon, E.; Warhus, M. (1990): *Maps and the Columbian Encounter: An Interpretive Guide to the Travelling Exhibition*, Milwaukee: The Golda Meir Library, University of Wisconsin.

seu desé aniversari. La proposició consistia en escriure una col·laboració, més que no pas un article, sobre el què considerés el seu mapa preferit. El mateix havien demanat a la resta dels membres del Consell Assessor del qual Harley en formava part. Per a calibrar el to de contrapunt que significa l'assaig de Harley, val la pena estendre's un xic per recordar el servei de *The Map Collector* en el món d'història de la cartografia així com presentar summàriament la resta de les col·laboracions publicades per a l'efemèride.

The Map Collector tenia com a objectiu cobrir la demanda dels cartòfils anglo-americanos en relació amb temes de referència científica, de l'estat del mercat de mapes i plànols, i de difusió dels esdeveniments relacionats amb la història de la cartografia. Junts a prolixos articles de recerca cartobibliogràfica i d'altres de més concisos de reconeixement erudit de mapes i de gravats geogràfics, no hi faltava mai una àmplia secció amb el llistat pormenoritzat dels preus assolits pels atlas i mapes a les principals cases de subhasta angleses, americanes, alemanyes i holandeses. Les notícies que proporcionava sobre edició de catàlegs de cartoteques, celebració d'exposicions, canvis de direcció a les principals cartoteques i un llarg etcètera de temes eren de gran utilitat malgrat que un lector universitari, o aliè als costums de relació social anglosaxons, potser els hauria trobat d'aparença intrascendent.

Amb aquells objectius, la revista havia estat fundada per Ronald V. Tooley, persona molt apreciada i respectada en el cercle de la cartofília britànica i mundial com a marxant de mapes expert i com a estudiós primmirat. En un ambient gens favorable, va promoure repetidament l'intercanvi i difusió d'informacions entre els col·leccionistes. Des de l'any 1963 va animar la societat *The Map Collector Circle* amb la publicació de monografies cartobibliogràfiques seriadades amb el mateix nom. L'any 1977 la va transformar en la revista que ens ocupa. Tooley, i Valerie Scott a la seva mort el 1986, van saber compondre un consell de redacció representatiu dels experts en història de la cartografia, tant de l'àmbit acadèmic com del de la cartoeconomia. Brian Harley va ser-hi present des del número 5, de desembre de 1978, fins a la seva mort. En canvi, la presència de representants dels excel·lents estudiosos sorgits del camp del col·leccionisme i el comerç no va ser mai significativa. Però només cal obrir la revista per adonar-nos que aquests darrers la sustentaven econòmicament gràcies a la inserció d'abundosa publicitat de les seves galeries i dels catàlegs de vendes.

The Map Collector va deixar de publicar-se l'any 1996 quan va ser adquirida per la llavors naixent Mercator's World editada als Estats Units. La documentació publicada en els 74 números editats en puntualíssima cadència trimestral són materials que permeten reconstruir de manera fidedigna el dia a dia dels tràfecs en la història de la cartografia d'aquells divuit anys. La seva successora ha mantingut aquestes característiques amb petits canvis. Notablement, l'ampliació del domini temporal fins a abastar la cartografia contemporània.

Repassem ara les preferències dels altres membres de Consell Assessor que acompanyaven l'escrit que presentem de Harley. La professora Eila Campbell es decantava per la «Chorographia Lotharingia», un mapa de la Lorena que

feia la vintena de les «*tabulae novae*» agregades a l'edició d'Estrasburg (1513) de la *Geographia* ptolemaica. També és un mapa del segle XVI el preferit per Tony Campbell, l'actual responsable de la cartoteca de la *British Library*. Es tracta d'un mapa de l'Atlàntic Nord, anomenat de la «Nova França» per la riquesa documental que conté a banda i banda del riu de Sant Llorenç, la realització i publicació (1594) del qual es deu al taller de Cornelis Claes, d'Amsterdam. Tres altres consellers varen escollir sengles globus terraqüis. Hellen Wallis, ja aleshores jubilada al front de la cartoteca de la *British Library* elegia un globus realitzat l'any 1623 pels jesuïtes Manuel Dias i Nicolo Longobardi a Pekin. Francis Herbert de la cartoteca de la *Royal Geographical Society* i Edward Dahl, investigador als Arxius Nacionals de Canadà, confessen no tenir especial motivació o interès per escollir o comunicar la seva predilecció. Tanmateix, aprofiten l'avinentesa per donar notícia del globus terraqüi en facsímil més antic que es conserva, el primer, i sol·licitar informació sobre un globus d'acer produït durant la segona Guerra Mundial a la Polònia ocupada pels nazis, el segon. En fi, Walter W. Ristow, antic cap de la Divisió de Geografia i Mapes de la *Library of Congress*, comenta les particularitats d'un mapa d'àmbit local incís en un corn de pólvora de començament del segle XIX de la seva propietat. Vladimiro Valerio, arquitecte, professor i historiador de la cartografia, també aprofita la seva col·lecció particular per portar a col·lació la versió italiana (Veneza, 1829) dels Atlas Stieler, l'única edició impresa fora d'Alemanya de l'emblemàtica successió d'edicions que arribaren fins al tancament de la casa durant la segona Guerra Mundial. Solament mancaren a la cita el catedràtic d'història de la cartografia Günter Schilder d'Utrecht, i el professor escocès Jeffrey Stone.

Amb la de Harley, totes les respostes varen aparèixer publicades al número 41, d'hivern de 1987. Amb la redacció de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* hem coincidit en escollir aquest breu text com a traducció científica d'aquest número. I tots plegats ens avenim amb les paraules de David Woodward, un dels millors amics de Harley d'entre el munt que en va tenir, en considerar-lo com «la quinta essència de la seva interpretació poètica dels significats personals en els mapes i que trascendeixen la freda tecnologia».¹⁴

¹⁴ La citació és a la pàgina 121 de la nota necrològica de Woodward (1992a, nota 2).